

Jak se platí odborníkům za krize

Ing. Mgr. Milan Cikánek, analytik

Změny trendů

Nahlédneme-li na podrobné informace o odměnách specialistů inženýrů projektujících elektronická zařízení, elektrotechniků, vidíme, že po osmnácti letech preferování nejzkušenějších nastala za krize během roku 2009 změna struktury odměn, někdy jejich absolutní změna. Stav naznačuje, jak se může odměňování vyvíjet dál. Podklady k naší analýze pocházejí z Informačního systému o průměrném výděлку (© MPSV České republiky, zpracovatelem je zlínská firma Trexima, aktuální údaje byly vydány v březnu 2010). Trexima sestavila informace o struktuře a výši odměn 4 377 inženýrů elektrotechniků různých specializací ve skupině 2143 KZAM-R ve 471 firmách. Dále laskavě poskytl údaje o odměnách 2 275 inženýrů elektroniků KZAM-T 2144 v 253 podnicích. V dalším textu tedy děláme závěry o vývoji podle odměn 6 652 inženýrů.

Společnost cyklicky zobrazuje odměny asi 35 až 40 % pracujících v ČR, v některých ohledech podrobněji než ČSÚ. Cenné je, že experti Treximy uvádějí nejen průměrnou mzdu, ale více vypovídající medián odměn a decily. Umožňují tak analýzu.

Za celou ekonomiku, včetně světlařů, byla průměrná mzda v roce 2009 23 598 korun, což je meziroční změna směrem nahoru o 907 korun, tedy o 4 %. Vzhledem k inflaci je to reálný vzestup o 3 %, přičemž v posledním kvartálu 2009 vzrostla reálná mzda meziročně o 4,8 %. Srovnání je děláno s výhradou. I letos totiž nejde o mzdy za totožné soubory. Tentokrát byla struktura za rok 2009 změněna nezaměstnaností. Zpravidla totiž byli z „díla vyhoštěni“ ti nejméně kvalifikovaní a nejméně placení, zbylí musí zastat jejich práci. Zbylým tedy průměrná mzda statisticky roste, aniž by se komukoliv přidalo. Proměnu souboru nechtěně způsobili nezaměstnaní. Jestliže v roce 2009 bylo bez práce 398 tisíc lidí, v únoru 2010 bylo nezaměstnaných 583 135 osob, změna souboru je tudíž evidentní. Poznámka k titulu: máme za to, že krize neskončila, protože zatím nenastalo nic lepšího než zastavení pádu HDP. K dosažení úrovně roku 2008 bude třeba asi dvou let, pak bude možné říci, že byly následky krize vyrovnány.

Přejdeme ke konkrétním údajům; upozorníme zde na mzdové charakteristiky několika profesí a pokusíme se z doložitelných příkladů vyslovit shrnutí, výhled.

Odměny projektantů elektrotechnických zařízení, elektroinženýrů

Pojednány byly odměny 4 377 zaměstnanců, do dalších tří tabulek jsme vybrali tři specialisty. Profese inženýr elektrotechnik ve výzkumu má kód KZAM-R 21431^{*)}.

Nabízíme v časové řadě různé parametry odměn. V šetření u elektrotechniků ve výzkumu byly zpracovány údaje 164 specialistů ve jedenačtyřiceti firmách.

měru je znát stav nouze. Přes přidávání se nejkvalifikovanější nehýčkají, ačkoliv firmě dávají ze všech nejvíce. Na prvním decilu se za rok na hodinu přidalo 12,21 Kč (152,54 Kč – 140,33 Kč), což je zvýšení o 8,70 %. Na devátém decilu se přidalo 16,51 Kč, což je sice více absolutně než u odměny na prvním decilu, ale jinak tedy 4,76 %. Větší podpory odměnou se v závěru roku 2009 dočkal dosud méně placený a zřejmě i méně kvalifikovaný, který podniku dává ze všech zaměstnanců nejméně. Procentuálně menšího růstu se dočkal dosud lépe placený a kvalifikovanější. Instituce si možná chtějí i v tíživé situaci udržet mladé. Nejpřínosnější zaměstnanci si nechrání tak, jak by mohli. V závěru roku

Tab. 1. Ukazatele odměn pro profesi KZAM-R 21431

Kvartál/rok	4/2007	4/2008	4/2009
Medián v Kč	204,56	220,87	231,09
Průměr v Kč	226,68	250,75	278,57
% med/průměr	90,24	88,07 %	82,96
První decil v Kč	120,10	140,33	152,54
Devátý decil v Kč	329,56	347,31	363,82
D9/D1	2,74	2,47	2,39

Tab. 2. Hodinová mzda pro profesi KZAM-R 21432, inženýr projektant, konstruktér elektrotechnických zařízení

Kvartál/rok	4/2001	4/2007	4/2008	4/2009
Medián v Kč	129,56	185,68	199,11	199,15
Průměr v Kč	143,24	220,34	232,39	234,29
% med/průměr	90,45	84,27	85,68	85,0
První decil v Kč	83,65	117,45	129,73	130,60
Devátý decil v Kč	213,21	348,51	369,08	352,57
D9/D1	2,55	2,97	2,84	2,70

V tab. 1. jsou uvedeny ukazatele odměn pro profesi KZAM-R 21431, pro inženýra elektrotechnika ve výzkumu a vývoji. Jsou zde hodnoty mediánu a průměru odměn na hodinu v Kč, odměn na prvním a devátém decilu za hodinu v Kč^{***)}. V % relace mediánu k průměru (pro rok 2008 zde např. 220,87 Kč k 250,75 Kč = 88,1 %) a D9/D1, což je symbol pro známý decilový poměr, tedy relaci téměř nejlepší a téměř nejslabší hodinové odměny. Zde např. na konci roku 2008 je D9/D1 347,31 Kč : 140,33 Kč = 2,47.

Zde dostali přidáno jak ti na prvním, tak ti na devátém decilu, v mezích možnosti, ale tlak krize je znát stejně. Špatné je, že klesl decilový poměr, jehož růst znamená vždy podporu kvalifikovaných, stimulaci produktivity. Na decilovém po-

2009 brala polovina výzkumníků 82,96 % průměrné mzdy nebo méně.

Pro profesi KZAM-R 21432, inženýr projektant, konstruktér elektrotechnických zařízení, jsou mzdové ukazatele v tab. 2.

V šetření byly zpracovány údaje 1 554 inženýrů projektantů v 158 podnicích. Decilový poměr chvályhodně rostl do konce roku 2007, kdy činil 2,97. Ale v roce 2009 decilový poměr klesl. Odměny na prvním decilu přitom v podstatě stagovaly, šlo o vzestup o 0,87 Kč. Na devátém decilu se nejkvalifikovanějším dokonce odměny snížily. Tím se od konce roku 2007 do konce roku 2009 snížil decilový poměr z 2,97 na 2,70, je to nivelelující tendence. Na dolních příčkách platového žebříku peníze jen stagnují,

^{*)} Klasifikace v zaměstnání KZAM-R byla vydána sdělením ČSÚ č. 492/2003 Sb. ze dne 18. prosince 2003, o vydání rozšířené Klasifikace zaměstnání KZAM-R. Aktualizace byla provedena k 1. září 2005 sdělením ČSÚ č. 311/2005 Sb. ze dne 21. července 2005, o aktualizaci Odvětvové klasifikace ekonomických činností.

nejlépe placeným se ale ubralo. O stimulaci produktivity rozhodně nejde. Špatná situace ale skrývá i naději: pružina je ale stlačena, takže v roce 2010 si přirozený vývoj jen při troše možností vynutí vzestup odměn na devátém decilu, na prvním nikoliv. Následně by se decilový poměr mohl zvednout řeckněme k 2,90, bude-li optimisticky nejkvalifikovanějším přáno.

Pro profesi KZAM-R 21437, inženýr energetik, energoinženýr, jsou mzdové ukazatele v tab. 3.

V šetření firmy Trexima byly zahrnuty údaje 204 lidí v 94 firmách. V závěru roku 2009 brala polovina energoinženýrů 91,54 % průměrné mzdy nebo méně, což bylo zhoršení oproti konci roku 2008, kdy tato relace činila 87,74 %. Decilový poměr vzrostl, neboť lidé na prvním decilu dostali přidáno jen pětikorunu (3,7 % meziročně), nejkvalifikovanější se ale mohli těšit z přidání čtyřiceti korun (12,01 %). Decilový poměr v roce 2008 poněkud propadl, koncem roku 2009 se ale opět zlepšil na 2,47. Tyto ostrůvky jsou ale výjimečné.

Odměny inženýrů elektroniků.

V tab. 4 jsou uvedeny údaje o profesích z další skupiny specialistů KZAM-R 21441. Jde o odměny 2 275 lidí.

V šetření firmy Trexima byly zahrnuty údaje 172 zaměstnanců v 32 firmách. V tomto příkladu je výrazné zvýšení odměn na prvním decilu, o 18,23 %, na posledním decilu o méně, o 15,4 %. Decilový poměr poklesl, byl nevýrazně. Odměňování zde je také v obvyklých mezích, stagnace preferování kvalifikovaných. Dobré je, že meziročně klesla relace mediánu k průměru na 93,42 %.

V tab. 5 jsou zaneseny údaje o profesích ze skupiny specialistů KZAM-R 21442 – inženýr konstruktér, projektant elektronických přístrojů, zařízení, systémů. Pojednány byly odměny 2 275 lidí.

V šetření firmy Trexima byly zahrnuty údaje 321 zaměstnanců v 53 firmách. Tento příklad jsme vybrali jako typickou variantou pádu všeho, mediánu, průměru a hodnot odměn na decilech. Ale sesun není chaotický, naopak se v něm obratně mnohé zlepšilo. Mladým a dosud nejméně placeným se příjmy snížily asi o 27 korun, nejlépe placeným o desetikorunu. Více byli postiženi ti na prvním decilu, takže v krizové reorganizaci odměn se decilový poměr úctyhodně zlepšil.

Tab. 3. Hodinové mzdy pro profesi KZAM-R 21437, inženýr energetik, energoinženýr

Kvartál/rok	4/2007	4/2008	4/2009
Medián v Kč	225,17	228,30	234,95
Průměr v Kč	246,81	260,19	256,67
% med/průměr	91,23	87,74	91,54
První decil v Kč	147,59	153,23	158,91
Devátý decil v Kč	358,63	351,04	393,20
D9/D1	2,43	2,29	2,47

Tab. 4. Hodinové mzdy pro profesi KZAM-R 21441, inženýr elektronik ve výzkumu a vývoji

Kvartál/rok	4/2007	4/2008	4/2009
Medián v Kč	177,78	192,89	217,88
Průměr v Kč	191,24	200,78	233,22
% med/průměr	92,96	96,07	93,42
První decil v Kč	120,98	128,64	152,09
Devátý decil v Kč	291,24	300,34	346,59
D9/D1	2,41	2,33	2,28

Tab. 5. Hodinové mzdy pro profesi KZAM-R 21442, inženýr konstruktér, projektant elektronických přístrojů, zařízení, systémů

Kvartál/rok	4/2007	4/2008	4/2009
Medián v Kč	191,28	208,40	199,86
Průměr v Kč	215,49	230,55	216,74
% med/průměr	88,80	90,40	92,21
První decil v Kč	103,92	137,12	110,32
Devátý decil v Kč	332,67	326,00	316,70
D9/D1	3,20	2,38	2,87

Tab. 6. Hodinové mzdy pro profesi KZAM-R 21444, inženýr projektant komunikačních sítí

Kvartál/rok	4/2001	4/2007	4/2008	4/2009
Medián v Kč	169,31	313,03	338,14	342,98
Průměr v Kč	181,25	340,32	389,04	368,00
% med/průměr	93,41	91,98	86,92	93,20
První decil v Kč	79,36	196,52	218,49	223,31
Devátý decil v Kč	287,75	507,09	537,00	531,57
D9/D1	3,63	2,58	2,46	2,38

šil. Koncem roku 2008 činil 2,38, koncem roku 2009 byl 2,87. Tento zlepšený decilový poměr dovoluje optimistický výhled: decilový poměr by se mohl po přidání na devátém decilu zvýšit a podle možností by mohla skanout kapka i nejmladším.

V tab. 6 jsou údaje o profesích ze skupiny specialistů KZAM-R 21444 – inženýr projektant komunikačních sítí

V šetření firmy Trexima byly zahrnuty údaje 349 zaměstnanců v 43 firmách. Vybrali jsme tuto profesi proto, že zde byl brzy vysoký decilový poměr – v roce 2001 již 3,63. Pak se stabilizoval na hladině obdobnou dalším specializacím. Od roku 2007 do konce roku 2009 zde vládne trvalý sestup decilového poměru. V roce 2008 bylo sledováno 446 pracovníků, v roce 2009 jen 349 ze zhruba stejného počtu firem. Takže vzestup odměn na prvním decilu byl v tomto případě pravděpodobně způsoben propuštěním nejméně placených. Zbylí mají vyšší příjem, aniž by se jim přidalo.

Závěry

Růst decilového poměru před krizí

Od roku 1991 do konce roku 2007 byli soustavně ceněni více ti dosud více placení, tedy nejzkušenější, kteří přinášeli podniku zisk. Nejlépe placeným se procentuálně pravidelně více přidávalo.

Pokles decilového poměru za krize skromnějším odměňováním nejkvalifikovanějších

Během roku 2009 se ale zpomalovaly preference, stimulace výkonnosti odměnou stagnovala. Například na prvním decilu vzrostla odměna inženýrům elektrotechnikům ve výzkumu o 8,70 %, na devátém decilu jen o 4,76 %, tím podíl D9/D1 klesl. Jindy se decilový poměr zmenšil snížením odměny na devátém decilu, existují i další varianty. Málo firem má ale v tíživé situaci možnost odměňovat tak, aby stimulovaly výkonnost, takže tonoucím se odměňováním situace obvykle ještě zhoršuje.

**) Medián, decily. Pojmy statistické analýzy jsme vyložili v článku v č. 3/2009 časopisu Světlo na str. 42 a zde stručně opakujeme: Medián je hodnota číselného statistického znaku, kdy v daném souboru existuje 50 % statistických jednotek s menší nebo stejnou hodnotou statistického znaku a 50 % statistických jednotek s větší nebo stejnou hodnotou statistického znaku. Medián bývá nižší než průměr. Čím jsou více preferováni nejzkušenější, tím je mezi mediánem a průměrem větší rozdíl. Decilový poměr je relace mezi devátým a prvním decilem vzestupně uspořádané řady odměn, mezi devátým a prvním řezem řady, kdy devět řezů dělí pomyslnou tyč na deset stejných špalků. Jde o poměr mezi téměř nejlepší a téměř nejhorší mzdou.

Pokles decilového poměru propouštěním nejméně placených

V téměř stejném počtu firem klesla zaměstnanost u profese 2 144,4, inženýr projektant telekomunikačních sítí. Od roku 2008 zbylo z 446 lidí v roce 2009 jen 349 lidí, propouštěni byli méně kvalifikovaní a odměňovaní. I bez přidávání zde vzrostl D1. Tím se snížil zlomek D9/D1.

Vzestup decilového poměru

Existují ale i organizace, kde byly změny využity ke zpevnění dobrého odměňování. U profese KZAM-R 21437, inženýr energetik, se decilový poměr zvýšil na 2,47 tím, že lidé na prvním decilu dostali přidá-

no 3,7% meziročně, nejkvalifikovanější dostali 12,01%. Decilový poměr se koncem roku 2009 zlepšil na 2,47. Jindy vzrostl tedy, když v propadu všech odměn spadly nejméně placeným příjmy asi o 27 korun, nejlépe placeným o desetikorunu. Vzestup decilového poměru v různých variantách tedy existoval i za krize a podniky, kde bylo tohoto růstu dosaženo, mají předpoklady pro růst produktivity a dosažení větší schopnosti konkurence.

Výhled

Přes převažující pokles decilového poměru v dlouholeté časové řadě u většiny profesí je další pokles odměn na D9 u spe-

cialistů v roce 2010 málo pravděpodobný. V letošním roce si přirozený vývoj nejspíše naopak vynutí vzestup odměn na devátém decilu, takže decilový poměr by mohl v produktivnějších firmách, lépe řízených, u odborných profesí meziročně vzrůst a někdy navázat na trend 1991 až 2007. Odměňování pak bude efektivnější než nyní.

Literatura:

- [1] CIKÁNEK, M.: *Odměny kvalifikovaných projektantů v roce 2009*. Světlo, 2009, roč. 12, č. 3, s. 42–43.
 [2] Trexima: *Informační systém o průměrném výdělku*, Sešity od roku 1992 do března 2010.

Tak nám zabili Ferdinanda!

Ing. Petr Novotný, Light servis

Vlastně ani nevím, proč se mi vybavila úvodní slova nejklaštější klasiky české literatury. Titulek by totiž měl znít Tak nám zakázali žárovku!. Možná je to pro to „nám“, které evokuje, že jsme ho (ji) měli tak trochu rádi a nebo jsme si aspoň zvykli. A taky trochu pro to explicitně nevyjádřené „oni“, tedy že my s tím nemáme nic společného. Pravda, zatím je „mrtvá“ jen ta stowattová a všechny matné. Jenže ty ostatní budou rychle následovat. A proč najednou patří na smetišť dějin, když více než 100 let dobře sloužily? Protože jsou neúsporné a neekologické!

Je to skutečně tak? Světelná účinnost klasické žárovky 100 W, E27 při nominálním napětí je asi 13,5 lm/W. U kvalitních „úsporek“ s obdobným tokem, umožňujících přímou náhradu žárovky, je to asi 55 až 62 lm/W. Zdánlivě tedy není co řešit. Jenže v české kotlině se v průměru sedm měsíců v roce topí a žárovka, oč je méně účinným světelným zdrojem, o to účinnějším je infračerveným zářičem (vyzařuje asi 95% tepla). Navíc v době, kdy se topí i mnohem více svítí. Zdaleka tedy není možné konstatovat, že energie, která není vyzářena ve viditelné části spektra, přijde vnuč. Platí to samozřejmě jen pro žárovky umístěné v temperovaných místnostech.

Nejsem si jistý, zda existuje hodnověrná statistika mapující množství energie spotřebované žárovkami. Já jsem si „zametl před vlastním prahem“ a spočítal, kolik žárovek máme v rodinném domku a kde jsou. Napočítal jsem jich devatenáct, vesměs 60W (tedy zatím legálních): dvě na WC, jedna na chodbě, jedna v předsíni u zadního vchodu, jedna v „lampičce“, jedna ve spíži. Zbytek na půdě a ve sklepě. Velkou část z nich jsem za sedmáct let bydlení nevyměnil, takže jejich podíl na spotřebě je určitě marginální.

Obr. 1. František Ferdinand d'Este
† 28. června 1914

Složitější otázka je, čím je nahradit. Zářivky umožňující přímou náhradu (snad s výjimkou těch nejlepších a nejdražších) příliš nemilují časté spínání. Navíc ze studeného stavu jim trvá jednu až dvě minuty, než dosáhnou plného výkonu, a to už jsem většinou ze sklepa pryč (bezprostředně po zapnutí svítí přibližně jedna třetina světelného toku). Zářivky (včetně tzv. úsporných) představují, na rozdíl od neškodných a snadno recyklovatelných žárovek, nebezpečný odpad (rtuť, elektronika). Kolik domácností (byť jinak třídicích) bude nosit vyhořelé „úsporky“ do patřičných sběrových míst, jestliže na ně nebude v dosahu příslušný kontejner, je otázka, a kolik rtuti se uvolní do prostředí ze zdrojů končících ve směsném odpadu, rovněž. Řekl bych tedy, pro daný účel, náhrada nepřilíš vhodná. Náhrada diodami LED adekvátního výkonu je zatím v podstatě nedostupná, a i když se to záhy změní, cena bude ve srovnání se žárovkami ještě léta astronomická. A více smysluplných řešení vlastně není, takže z Bruselu zakázali (předpokládám, že šlo o pány) žárovku, aniž by v mnoha případech byla k dispozici přiměřená náhrada.

Zda jde o hloupost, lobbying, ústupek agresivnímu environmentalismu nebo všechno dohromady, na tom až tak nezá-

Obr. 2. Obyčejná 100wattová žárovka
† 2009

leží. V každém případě je toto administrativní nařízení přinejmenším nedemokratické (nikdo se nás neptal), antiliberální a především zbytečné. Nicméně v mnoha dalších neuvážených, hloupých, nedemokratických, antiliberálních, zatraceně drahých (a nevím jakých ještě) opatřeních směřujících nesmyslně proti emisím životně důležitého nejmenovaného plynu, jehož chemická značka se stala světovým zaklínadlem, je zákaz staré dobré žárovky nepochybně drobností. Ve srovnání s povinným procentem biopaliv v ropných produktech, vedoucím ke globálnímu nárůstu cen potravin a masivnímu kácení pralesů, nebo naší českou lahůdkou v podobě podpory fotovoltaické výroby energie, určitě. Jen by mě zajímalo, proti čemu budeme bojovat, až si časem sdělovací prostředky konečně všimnou, že představitelé mezinárodního panelu pro klimatické změny (IPCC) lžou, jako když Rudé právo tisklo.

V každém případě bych doporučoval nějakou tu žávičku si schovat. Můžeme se u ní hřát, až zakážou oheň v krbu (neefektivní a neekologický), a popř. i v tajné odbojové buňce zvyšovat emise CO₂, nezbytné pro růst zelených rostlin, a na dálku tak přispívat ke zvýšení výnosů na polích hladovějících v Africe. ☒